

Fanas ir profanas

Fanas, anglų k. *fan* trumpinys iš *fanatic*, kilęs iš lotynų k. *fanum* „šventykla, šventovė, romėnų dievų buveinė“, plg. lot. *fanare* „iššventinti, paskirti dievams“. Lotynų k. būdvardį *fanaticus* atitinka lietuvių k. *fanatiškas*, *-a* „įkvėptas, sužavėtas, pašėlęs, siautulingas“, plg. pranc. *fanatique*, vok. *fanatisch*, lenk. *fanatyczny*, rus. *фанатический*. Būdvardžiui sudaiktavardėjus turime *fanatiką*, plg. angl., pranc. *fanatic*, vok. *fanatiker*, lenk. *fanatyk*, ček. *fanousek*.

Seniau, iki XVIII a., *fanatikas* Europos kalbose turėjo tik religinę reikšmę, o vėliau pradėjo reikšti asmenį, kuris nekritiškai laikosi religijos dogmų ar politinės doktrinos, aklaai gina religines ar politines pažiūras. Dabartinėje lietuvių kalboje tai – 1. „radikalių įsitikinimų žmogus, nepakenčiantis kitaip įsitikinusių žmonių, aklatikis“, 2. prk. „žmogus, labai uoliai atsidėjęs kuriam nors darbui, reikalui ar idėjai ir nesidomintis kitkuo“ DŽ.

Iš daiktavardžio *fanatikas* šnekamajoje kalboje turime sutrumpėjusį *fanas*, plg. rus. *фан*, angl. *fan*, juo įvardijamas paprastai kokioms sporto komandos ar popmuzikos artisto gerbėjas¹.

Iš šaknies *fanat-* Europos kalbose yra veiksmožodis *fanatizuoti*, daiktavardis *fanatizmas*.

Profanas yra tos pačios šaknies, bet priešingos reikšmės žodis: lot. *profanus* „esąs prieš šventyklą, nešventas, nebažnytinis, pasaulietiškas, bedieviškas, šventvagiškas, pagoniškas“. Dažni daiktavardžio *profanas* vediniai *profanuoti*, *profaniškumas*, taip pat *profanacija* (lot. *profanatio*) „(su)menkinimas, išniekinimas, šventvagystė“. Dabartinio tarptautinio žodžio *profanacija* reikšmės: 1. „iškraipymas, sudarkymas, nemokšiškas aiškinimas“, 2. „niekinamas požiūris į pagarbos vertus dalykus“ DŽ.

Be reikšmės „šventvagiškas, pagoniškas“, *profanas* lietuvių kalboje, kaip ir ne vienoje kitoje, vartojamas pavadinti žmogui, menkai išmanančiam kurios nors srities dalyką. Panašios reikšmės yra ir *diletantas* „mėgėjas, neturintis specialaus pasirengimo, paviršutiniškai ką išmanantis žmogus“ DŽ, iš lot. *delectare* „džiuginti, linksminti“, plg. it. *dilettare* „t. p.“, *dilettante* „(meno) mėgėjas“.

Neretai priešinami žodžiai *sacrum* ir *profanum*. Pavyzdžiui, vokiečių k. pastatai įvardijami pagal paskirtį: *Sakralbau* „bažnytinis statinys“ ir *Profanbau* „civilinė statyba“. Žodžio *sacrum* (lot. *sacer*, *sacra*, *sacrum* „šventas, (pa)šventintas; skirtas dievybei; magiškas, paslaptingas“) vedinių yra atėję ir į lietuvių kalbą, pavyzdžiui, būdvardis *sakralus* „susijęs su religijos šventenybėmis“. Paplitę terminai *sakralinė muzika*, *sakralinė dailė* (ar ne geriau *sakralioji?*), neretai sinonimiškai vartojama *bažnytinė muzika*.

„Gimtoji kalba“, 2009 8 20–21

¹ Apie lietuviškuosius *fano* atitikmenis žr. Jonas Klimavičius. *Sirgalius, aistruolis, mėgėjas, fanas*, *Terminologija* 4, 1997, p. 17–31.